

Терешко Зоряна,

студентка 4 курсу Інституту права

Національного університету «Острозька академія»

КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ

Конституційні основи забезпечення прав національних меншин в Україні становлять системну сукупність норм Основного Закону, які формують правовий фундамент державної політики в сфері міжетнічних відносин, гарантуючи баланс між консолідацією української нації як державотворчої спільноти та збереженням етнічної, культурної, мовної й релігійної самобутності національних меншин. Ці засади ґрунтуються на принципах рівності, недискримінації та поваги до багатонаціонального складу українського суспільства, що відповідає загальновизнаним міжнародним стандартам захисту прав людини та європейським інтеграційним зобов'язанням держави.

Центральне місце в конституційному регулюванні посідає стаття 11 Конституції України, відповідно до якої держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. Ця норма не лише проголошує позитивні обов'язки держави щодо підтримки ідентичності меншин, але й визначає їхній статус як невід'ємної складової багатонаціонального українського народу, запобігаючи асиміляційним тенденціям і забезпечуючи умови для культурного плюралізму.

Доповнюється цей підхід статтею 10 Конституції, де закріплено, що державною мовою в Україні є українська, водночас

гарантується вільний розвиток, використання і захист російської та інших мов національних меншин. Така конструкція відображає пріоритет державної мови як засобу забезпечення єдності суспільства та комунікації в публічній сфері, одночасно надаючи мовним правам меншин конституційний рівень захисту, що виключає дискримінацію за мовною ознакою та сприяє реалізації культурних прав [2, с. 48].

Принцип рівності прав і свобод громадян незалежно від етнічного походження, мовних ознак чи інших характеристик прямо проголошено в статті 24 Конституції України, яка забороняє будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, етнічного та соціального походження, місця проживання чи мовними ознаками. Ця норма встановлює загальний конституційний стандарт недискримінації, що є обов'язковим для всіх сфер державного регулювання і створює правову основу для застосування спеціальних заходів позитивної дискримінації (affirmative action) з метою реального вирівнювання можливостей представників національних меншин.

Особливе значення для забезпечення освітніх прав національних меншин має стаття 53 Конституції України, яка гарантує громадянам, що належать до національних меншин, право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства відповідно до закону. Ця гарантія спрямована на збереження мовної ідентичності, розвиток культурного капіталу меншин і формування умов для їхньої повноцінної інтеграції в українське суспільство без втрати етнічної самобутності.

Конституційна система доповнюється статтею 9, згідно з якою чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства. Це положення інкорпорує в правовий порядок України норми Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин, Європейської хартії регіональних мов або мов меншин та інших міжнародних актів, надаючи їм пряму

дію та підвищуючи рівень конституційних гарантій. Крім того, стаття 37 Конституції забороняє утворення і діяльність політичних партій та громадських організацій, дії яких спрямовані на розпалювання міжетнічної ворожнечі, що забезпечує захист від екстремістських проявів і сприяє стабільності міжнаціональних відносин [1].

Конституційні норми щодо прав національних меншин мають вищу юридичну силу порівняно з іншими нормативно-правовими актами, що підтверджується практикою Конституційного Суду України та вимагає відповідності їм спеціального законодавства, зокрема Закону України «Про національні меншини (спільноти) України». Вони формують основу державної етнонаціональної політики, спрямованої на інтеграцію меншин у суспільство при одночасному збереженні їхньої самобутності, забезпечуючи реалізацію культурних, освітніх, мовних і політичних прав. У контексті європейської інтеграції України ці положення набувають додаткової актуальності, оскільки слугують інструментом гармонізації національного права з *acquis communautaire* Європейського Союзу в сфері прав людини [3, с. 19].

Таким чином, конституційні основи забезпечення прав національних меншин в Україні не лише проголошують декларативні гарантії, але й створюють дієвий механізм їхньої реалізації, спрямований на зміцнення громадянської єдності, запобігання конфліктам і розвиток полікультурного суспільства. Ці норми відображають сучасне розуміння правової держави, де етнічна різноманітність розглядається як ресурс національного розвитку, а не як загроза, що потребує постійного вдосконалення механізмів захисту та моніторингу їхнього дотримання на практиці.

Список використаних джерел:

1. Бідзіля Ю. М. Конституційні аспекти забезпечення прав національних меншин в Україні. *Український політико-правовий дискурс*.

2025. № 14. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16869735> (дата звернення: 13.03.2026).

2. Зозуля О. І. Правовий статус національних меншин (спільнот) України: сучасний стан і перспективи розвитку у контексті європейської інтеграції. *Forum Prava*. 2024. № 79(2). С. 34–55.

3. Ігнатова А. С. Конституційні основи механізму захисту прав національних меншин. *Juris Europensis Scientia*. 2023. Вип. 5. С. 17–20.